

Közös kihívások – egykor és most

Tanulmánykötet

Kézirat lezárva: 2020. május

Kiadja:
a Magyar Rendészettudományi Társaság
Vám- és Pénzügyőri Tagozata

Szerkesztette:
Csaba Zágon és
Szabó Andrea

Felelős kiadó:
Szabó Andrea

ISBN 978-615-81441-1-7

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalomjegyzék

Szerzők.....	7
Lektorok	9
Köszöntés	11
Lectori salutem!	13
Czene-Polgár Viktória: Pénzügyőrök a vonaton - Adalékok a zsidó vagyon helyzetének alakulásához a II. világháborúban	17
Csaba Zágón – Dézsi Zsolt – Szabó Andrea: Kompetenciaalapú vámügyi felsőoktatás az EU tagállamokban	35
Deák József – Gróf Anikó: Az Oroszországi Föderáció az Európa felől az Eurázsiai Unió felé	53
Erdős Ákos: Tudományos eredmények a közterületen végzett rendészeti tevékenység szolgálatában – irodalmi áttekintés	69
Glávits Alíz: A NAV ügyfélbarát?	93
Halász, Zsolt: Legal challenges related to virtual currencies especially in the field of taxation	123
Hudák, Krisztina – Csaba, Zágón: A brief Survey of Illicit Art Trade of Archaeological Finds in Hungary – in the Context of Customs Control	133
Kovács László: A láthatatlan kéz – Ügynökségek a közbeszerzés területén	145
Lippai Zsolt - Thieme-Eső Milán: A szállodák, mint „puha célpontok”	159
Magasvári Adrienn: Hivatása: pénzügyőr	183
Molnár Katalin – Suba László: Az (egyen)ruha teszi a (szak)embert? A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományának egyenruházati szabályozása.....	209
Szabó Barna: A technikai-, és az információtechnológia fejlődés globális integrációban betöltött szerepe, és az állami szerepvállalással való közvetett kapcsolata.....	229

Szendi Antal: Az Európai Bíróság bemutatása néhány vámjogi ítélet elemzésén keresztül	243
Varga Erzsébet: A digitális vállalkozások adóztatásának kihívásai	261
Vedó Attila: A magyar vízirendészet szervezetrendszerének fejlődéstörténete 1945 előtt	275
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes: Az étrend-kiegészítők áruosztályozása a Kombinált Nomenklatúrában	293

DOI: [10.37372/mrttypt.2020.1.11](https://doi.org/10.37372/mrttypt.2020.1.11)

Molnár Katalin* – Suba László*: Az (egyen)ruha teszi a (szak)embert? A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományának egyenruházati szabályozása

Absztrakt

A rendészeti szervezetek kultúrájának meghatározó eleme a kommunikáció. Ennek részeként a szakemberek kinézete, ruházata is olyan kommunikációs felület, amelyet fontosnak és elemzésre méltónak tartunk. A témában tájékozódva úgy tűnik, ezen a téren a magyar rendészeti kultúra kutatása tartogat még lehetőségeket a rendészettudomány számára. Tanulmányunkkal egy ilyen lehetőséget szeretnénk elkezdni kiaknázni. Kérdésünk, hogy vajon e kultúra alakítói tudatában vannak-e a szimbolikus kommunikációban rejlő lehetőségeknek? Ennek a tudatosításnak a növeléséhez kínálunk adalékokat.

Kulcsszavak: rendészeti szervek, rendészeti kultúra, egyenruha, kommunikáció

Abstract

Communication is a defining element of the culture of law enforcement organizations. As part of this, the look and clothing of the professionals is also a communication interface that we consider important and worth analyzing. Oriented to the topic, it seems that the research of the Hungarian law enforcement culture in this field still has opportunities for law enforcement science. With our study, we want to start exploiting such an opportunity. Our question is whether the shapers of this culture are aware of the potential of symbolic communication. We offer additives to increase this awareness.

Keywords: law enforcement organisations, law enforcement culture, uniform, communication

*„Jött az ördög hegedűszóval,
elvitte a fináncot.”⁴⁸⁹*

Bevezetés

Szerzőpárosunk döntése, hogy a fenti témában együtt írunk tanulmányt, adta magát. Témavezető és doktorandusza évekig gondolkodik közösen az alapvetően a doktorjelölt által választott, de a témavezető részéről is elfogadott és mindvégig nyomon követett kutatási témán. Kettejük konzultációi – esetünkben legalábbis – folyamatosan személyes párbeszédben is realizálódnak. Az ezeken az inspiráló alkalmakon születő gondolataink most egy konkrét, a doktorandusz kutatási témájának – *Mit üzen a NAV? A kommunikáció szerepe a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál* – egy szűk szeletét érintik, de olyan fázisba értek, hogy úgy látjuk, érdemesek egy közlemény megjelentetésére.

* MOLNÁR Katalin, PhD., egyetemi docens, NKE RTK Rendészeti Magatartástudományi Tanszék
Katalin MOLNÁR, PhD., associate professor, NUPS Faculty of Law Enforcement
ORCID: 0000-0001-7271-5177, molnar.katalin@uni-nke.hu

* SUBA László, dr., pénzügyőr alezredes, tanársegéd, NKE RTK, Vám- és Pénzügyőri Tanszéke,
László SUBA, fg. lt. colonel, assistant lecturer, NUPS Faculty of Law Enforcement
ORCID: 0000-0001-6251-4654, suba.laszlo@uni-nke.hu

⁴⁸⁹ Robert BURNS: Az ördög elvitte a fináncot (Arany János fordítása)

Kettőnknek az egyenruhához való viszonya gyökeresen más természetű. Ennek meghatározó oka identitásunk. Egyikőnk huszonnyolc éve hivatásos állományú pénzügyőr, másikunk ugyanennyi ideje a rendészeti felsőoktatásban oktató ízig-vérig civil. Am érdekes és számunkra természetes módon mintegy tizenöt évvel ezelőtti megismerkedésünk óta nem ezt a döntőnek tűnő különbséget keressük és hangsúlyozzuk. Sokkal inkább azokat a szálakat érzékeljük és immár hivatalos munkakapcsolatban szövögetjük is, amelyek hasonlóak és összekapcsolnak minket. Az egyik ilyen, hogy ugyanazon intézményben, a Nemzeti Közszerzési Egyetemen, illetve jogelődjén, a Rendőrtiszti Főiskolán nappali tagozatos leendő rendészeti tiszteket és levelező tagozatos gyakorló szakembereket tanítunk. A másik, hogy a rendészeti szervezetek kultúrája, annak meghatározójaként a kommunikációjuk, annak részeként pedig a szakemberek kinézete, ruházata olyan kommunikációs felület, amelyet mindketten fontosnak és elemzésre méltónak tartunk. Érdeklődésünk tehát könnyen összetalálkozott.

A témában tájékozódva úgy véljük, ezen a téren a magyar rendészeti kultúra kutatása tartogat még lehetőségeket a rendészettudomány számára. Tanulmányunkkal egy ilyen lehetőséget szeretnénk elkezdni kiaknázni. Mert természetesen sem most, de talán még a folyamatban lévő doktori kutatásban sem lehet majd kimeríteni azt a kommunikációs kincsestárat, amellyel egy-egy rendészeti szervezet – most a figyelmünk fókuszában álló Nemzeti Adó- és Vámhivatal – rendelkezik. Így kérdésünk inkább az: vajon e kultúra alakítói tudatában vannak-e az ebben a kincsestárban rejlő lehetőségeknek? Szándékunk szerint mostani írásunk – és a majd elkészült disszertáció is – ennek a tudatosításnak a növeléséhez kínál adalékokat.

1. Az egyenruha, mint a harmadlagos kommunikatív jelzések egyike

A kommunikáció csatornáinak közül a legtöbb kutató figyelmé az elsődlegesnek számító verbálisra, illetve a másodlagosnak tartott nem verbálisra irányul. A rendészeti szakemberek képzése során is leginkább ezekre helyeződik a hangsúly. Bár már a legelején le kell szögeznünk: kommunikációs képzésről a magyarországi rendészeti oktatás esetében immár harminc éve még mindig legfeljebb csak erős hiányérzetek megfogalmazása közepette beszélhetünk. Több helyütt megírtuk már,⁴⁹⁰ és nem győzzük eleget hangoztatni: az, hogy egy három- vagy négyéves rendészeti felsőfokú képzésben nappali tagozaton az ilyen tárgyú kurzus összesen mindössze tizenöt órát tesz ki, mindennél beszédesebb. Levelező tagozaton ez a szám pedig hat óra.

Nem akarunk itt újfent ezen keseregni, de kiindulópontként fontos megállapítani: ilyen kevés időben, aminek ráadásul elenyésző részét lehet gyakorlásra fordítani (nappalin az általában nagy csoportlétszámok, újabban a különféle szakirányú hallgatókat tömörítő összevont tanulócsoporthoz és a szétszórt, nem tömbösíthető tanórák, valamint a krónikus szakemberhiány, levelezőn pedig a szintén csekély számú, ráadásul az egész évfolyamnak egyben tartandó ún. nagytermi előadás műfaja miatt) készségfejlesztésről beszélni teljességgel lehetetlen. Azt pedig lássuk be: akármilyen szépen és érdekesen beszélünk vagy bármilyen jó tananyagot írunk a kommunikáció mibenlétéről, fontosságáról és szinte mindent eldöntő szerepéről a rendészeti munkában, annak, aki ezt

⁴⁹⁰ MOLNÁR Katalin: A rendészeti kommunikációs képzés jelene és jövője. I. rész. *Magyar Rendészet*, 2008/4. szám, 74–93.; MOLNÁR Katalin: A rendészeti kommunikációs képzés jelene és jövője. II. rész. *Magyar Rendészet*, 2009/1–2. szám, 109–119.

meghallgatja, elolvassa vagy vizsgára megtanulja, ettől jottányit sem fejlődnek ez irányú kompetenciái. Márpedig egyértelműen erre volna szükség.

Időt tehát leginkább a többek által kulturális szignáloknak (lásd Buda Bélát: „Általában ezek azokat a főbb közösségeket reprezentálják a személyiségben és annak interakcióiban, amelyekben az illető személyiség él vagy amelyekben felnőtt. Ezek nagyobb része tudatosan vállalt, gondozott jelzés, csak kisebb része spontán öntudatlan.”⁴⁹¹) általunk inkább statikus kommunikatív jelzéseknek nevezett terület elnagyo-lásával lehet nyerni, így hát ezekről épp csak szó esik a tanulmányok során. Pedig ezeknek a kommunikációs jeleknek a leghétköznapibb szakmai helyzetekben is óriási a jelentőségük. A 2001-ben az akkor még főiskolai kommunikációs képzéshez készített és máig használt jegyzet egy alfejezetet szentelt a témának, ahol az idetartozó jelzések felsorolása is megtalálható:

- „- a test fizikai adottságai, a küllem (testalkat, magasság stb.);
- a megjelenés, a kinézet, a hajviselet (tisztaság, ápoltság stb.);
- a test elváltozásai vagy elváltoztatásai (pl. betegségek nyomai vagy tetoválás);
- **az öltözködés, a ruházat stílusa, adekvátsága, állaga, állapota;**
- a különböző tárgyak viselése (ékszerek, kiegészítők, használati tárgyak stb.);
- a használt közlekedési eszköz (állapota, márkája stb.), státuszszimbólumok;
- a szűkebb környezet (íróasztal, iroda, lakás, kert stb.) állapota, tisztasága, igényessége;
- a beszéd néhány vokális jellemzője (pl. orgánium, hangszín);
- a szaglás, ízlelés, tapintás útján érkező ingerek.”⁴⁹² (Kiemelés tőlünk.)

Hivatásos szervezetről lévén szó, az egyenruha a kiemelt sorban szereplő öltözködés, ruházat kategóriájába tartozik. Szerepe a szakmai kommunikációs helyzetekben egyértelműen meghatározó. Csupán csak a megléte vagy a hiánya – hogy tudniillik egyenruhás vagy civil ruhás munkatársról beszélünk – is feltűnő. Más-más hatást tesz az egyik vagy másik állománykategóriába tartozó szakembernek már pusztán a látványa is.

2. Egy kis egyenruha-történet

Először is nézzük, mit jelent maga a szó. Az Etimológiai szótárban fellelhető szóeredet-magyarázat éppen csak egy lépéssel visz közelebb annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy mire való az egyenruha. „**uniformis** [1753] Latin jövevényszó, melyet a német is közvetített nyelvünkbe, vö. latin *uniformis* 'egyforma', középkori latin 'egyformaság', hazai latin *uniformis vestitus* 'egyenruha, formaruha'; vö. még: német *uniform* 'egyforma', *Uniform* 'egyenruha'. A latin melléknév a latin *unus* 'egy' és *forma* 'forma' szavak összetételével keletkezett. Az *uniformis* más elnevezésére vö. *formaruha* [1789]. Az *uniformizál* ige [1900] szintén latin átvétel, vö. középkori és hazai latin *uniformisare* 'egyformává tesz'; vö. még: német *uniformisieren* 'ugyanaz'.”⁴⁹³

⁴⁹¹ BUDA Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. 3. kiad. Animula Kiadó, Budapest, 1986. 107.

⁴⁹² MOLNÁR Katalin: Kommunikáció a rendvédelmi munkában. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001. 65.

⁴⁹³ ZAICZ Gábor (főszerk.): Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete. A magyar nyelv kézikönyvei XII. Sorozatszerkesztő: Kiss Gábor, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006. 774.

A nyelvújítás korában keletkezett magyar változat, az „**egyenruha** [1836] összetett szó, melynek egyen- előtagja mesterséges elvonás eredménye az egyenlő-ből, utótagja a ruha főnév. Az egyen- előtagú összetételek hatására és a német Uniform 'egyenruha' mintájára jött létre, vö. latin uniformis 'ugyanaz'. Korábbi, mára elavult elnevezések: egyöltözet [1711], formaruha [1790].”⁴⁹⁴

A szó jelentése tehát csupán az egyformaságot sugallja: mindazok, akik az adott egyenruhát viselik, egyazon szervezethez tartoznak. Ez pedig egyrészt szól nekik maguknak, másrészt a szervezeten kívül lévőknek. Hogy ez mióta van így, annak is utánanéztünk. A Pallas Nagylexikon az egyenruha eredetéről ezt írja: „Egyenruha. Az állam által közhivatalnokok s más alkalmazottak számára előirt hivatali, valamint a hadierők különféle csapatainak meg különböztethetés végett külön-külön minták szerint készített öltözte. A legrégebb időkben a harcosok azon öltözetben mentek háboruba, amelyet közönségesen vagy pedig ünnepélyes alkalmakkor viseltek, s legfőlebb még külön jelvények feltűzésével jelezték harci szándékukat. A spártai harcosok háboruban vörös felöltőt viseltek s ez a legrégebb általunk ismert E. A rómaiak is E.-k számára a vörös színt választották, mert azon a vérfoltok nem látszanak meg s következőleg nem hatnak lehangolólag a sebesült körül levő harcosokra. A középkorban az urak tetszésök szerint öltözködtek harcra, a fegyveres szolgák és zsoldosok pedig uruk címerszineinek megfelelő öltözetet kaptak. [...] A zsoldoscsapatok korszakának elején, majdnem minden egyes csapatnak más-más E.-ja volt. Az állandó hadseregek keletkezése óta az államok gondoskodtak a harcosok öltözetének beszerzéséről s mindinkább arra törekedtek, hogy az ugyanazon egy fegyvernemhez tartozó csapatok E.-i között csak éppen annyi különbség legyen, amennyi szükséges volt, hogy csata alatti összekeverés után az egyes csapatokhoz tartozó emberek ismét gyorsan gyülekezessenek.”⁴⁹⁵

Egyáltalán nem meglepő, hogy az egyenruhát elsősorban mint katonákra jellemző attribútumot említi a lexikon. És az is érdekes, hogy fontosnak tartja az egyenruhával szembeni elvárásokat is belefoglalni a szócikkbe: „Az E. akkor jó, ha azon égaljnak megfelel, amely alatt a katona él és működik. A mostani lövőfegyverek nagy hatása miatt az E. színeinek megállapításánál minden messziről már látható színeket, valamint minden fénylő alkatrészeket kerülük. Csakis a lovasságnál kell minden csapatnak külön-külön színű feltűnő öltözetet adni, hogy harc után az egymásközzé keveredett különféle csapatokhoz tartozó lovasok gyorsabban gyülekezessenek.”⁴⁹⁶

A katonai mellett azonban a vasúti egyenruha eredetét és funkcióját is taglalja a lexikon. Számunkra ez annyiban érdekes, amennyiben a vám- és pénzügyőrség szerepét és működését tekintve – bár eredetileg ez is fegyveres testület, de – főleg a magyarországi NAV-integráció óta közelebb áll egy szolgáltató szervezettípushoz, mint a katonasághoz. Ami az egyenruha viselésének okait illeti, a hivatalnokok számára mintha más lenne a funkciója: „A. vasuti szolgálatban levők közül azok, kik a nagyközönséggel érintkeznek (pénztárosok, raktárkezelők, őrszemélyzet, értesítő, hordár stb.), továbbá a forgalmi szolgálatot tevők egyenruha viselésére vannak kötelezve. Az egyenruhák és a rangjelzők a különböző országokban már régebben divó egyenruhákhoz alkalmazkodnak. Rendesen

⁴⁹⁴ Uo. 166.

⁴⁹⁵ A Pallas nagy lexikona. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/e-e-7C62/egyenruha-7F6E/> (Letöltés ideje: 2020. január 20.)

⁴⁹⁶ Uo.

csak szolgálati ruha van, de Németországban és Ausztriában külön díszruha is van, melyhez a hivatalnokok kardot is viselnek. Hazánkban csak szolgálati ruha van, mely minden vasutnál azonos.”⁴⁹⁷

Még mindig a lexikonban kutatva számunkra a későbbiekben szintén hasznos adalékot tudunk meg az egyenruháról való gondoskodásról. Ennek régen is, most is többféle változata dívott és dívik. „A mult sz.-ban a legtöbb európai hadseregnél az állam az E.-ra átalányt fizetett a századosoknak, ami azonban sok visszaélésre adott alkalmat, amiért is később mindenütt az állam maga készítette az E.-kat.”⁴⁹⁸ Érdekes különbség, hogy a vasutasok között az egyenruhával való ellátás terén is különbséget tettek: „A hivatalnokok saját költségükön szerzik meg egyenruhájukat, az altisztek és szolgák hivatalból kapják.” Ám „minden ruhadarabnak pontosan van megállapítva viselési időtartama, mi nyilvántartatik.”⁴⁹⁹

3. Mít mond az egyenruháról a rendészettudomány?

Utánanéztünk annak is, hogy a magyar rendészettudomány művelőit mennyire foglalkoztatta az egyenruha kérdése. Sági Zoltánnak a magyar rendőri egyenruhát az 1881 és 2007 közötti időszakban rendvédelem-történeti megközelítésben vizsgáló kétrészes tanulmánya tartalmaz számunkra is használható adalékokat. „A publikáció célja annak vizsgálata, hogy a 126 évvel ezelőtt államosított (akkor még csak a fővárosban) magyar rendőrség, az adott társadalmi és politikai viszonyok között mennyire vette figyelembe a szervezeti azonosság ezen elemét, a ruházat kiválasztásában és tervezésében mennyire játszott szerepet a politika, az azt megtestesítő személyek. A publikáció első részében az 1881–1945, a második világháború befejezéséig terjedő időszak rendőri egyenruháinak jellegzetes darabjai kerülnek bemutatásra elsősorban a korabeli szabályzatok, szakmai kiadványok, mint forrásmunkák felhasználásával. A tudományos folyóirat következő számában pedig, a második világháborút követő évtizedek változásait kívánom bemutatni, különös figyelmet szentelve a multikulturalizmus kihívásainak a rendőrségi egyenruha vonatkozásában a második ezredfordulót követő években.”⁵⁰⁰

Azt ő is megállapítja, hogy „az egyenruha mindig is az adott állam hivatalnokainak, katonai és rendvédelmi intézményeinek megkülönböztetése érdekében készített öltözék volt.”⁵⁰¹ Majd beszél az egyenruha tiszteletéről, a vele járó presztízsről. Mert kétségtelenül az egész szervezet számára jó hozadéka van annak, ha az azt viselő szakember az egyenruhához méltó módon viselkedik: „A múlt század első felében a magyar rendőr egyenruhának megvolt a maga becsülete. Aki azt hordta tudta, ruhája nem lehet piszkos szakadozott, és viselője ápolt, borotvált kellett hogy legyen. Részeg egyenruhás rendőrrel az utcán találkozni nem lehetett. Mind az őrszemélyzet mind a

⁴⁹⁷ Uo.

⁴⁹⁸ Uo.

⁴⁹⁹ Uo.

⁵⁰⁰ SÁGI Zoltán: Egyenruha, mint tradíció a magyar rendőrségnél. *Rendvédelem-történeti Füzetek. A rendvédelmi szakképzés története* XIII. évf. (2007) 16. sz. 107. https://epa.oszk.hu/02100/02176/00002/pdf/RTF_16_107-112.pdf (Letöltés ideje: 2020. január 29.)

⁵⁰¹ Uo.

*fogalmazói és tisztikar méltósággal, büszkeséggel viselte egyenruháját szolgálatban és társaságban egyaránt.*⁵⁰²

Felidézi, hogy a rendszeresített rendőrtiszti egyenruha általános kötelezővé tételét dr. Rakovszky Iván belügyminiszteri rendelete szabályozta. Sági összefoglalja, hogy a miniszter az egyenruha viselésének célját egészen részletesen, tulajdonképpen minden lényeges funkcióra kiterjedően az alábbiak szerint határozta meg: *„a Magyar Királyi Állami Rendőrség belső fegyelmének további szilárdítása, testületi szellemének ápolása, hivatali tekintélyének kifelé való fokozása – ez a mai public relations tevékenység korabeli tudatos alkalmazása – és a közbiztonsági szolgálat hatékonyabb ellátása. A rendelet az egyenruha kötelező viselésénél kiemelt oknak tartja az alá- és fölérendeltségi viszony – belső szervezeti kommunikációs jelrendszer – azonnali megállapíthatóságát a szigorú fegyelem fenntartása érdekében. Fontosnak tartja továbbá, hogy a tiszti egyenruha viselése a fegyelem megszilárdításán túl növelje a testületi szellemet és a bajtársiasságot. Végül hangsúlyozott szerepet szánnak az egyenruha-viselés tekintetében a rendőrtiszt mint hatósági személy által kiváltott tiszteletnek és a rendőrtiszt intézkedéseivel szemben a feltétlen engedelmségnek.*⁵⁰³

Azt is Ságától tudjuk, hogy Tamás Ernő újságírónak, az Országos Magyar Sajtókamara rendőri rovatvezetői alosztálya tagjának a Magyar Királyi Rendőrség egyenruhájáról szóló 1941-es megjegyzése szerint *„a pesti rendőr egyenruhája a magyar jogrend és belső biztonság jelképe volt mindig, és az ma is.*⁵⁰⁴

Tóth Nikolett Ágnes egy – szintén a rendőri – egyenruha magyarországi történetét és mai tervezését röviden bemutató cikkében idéz egy véleményt, miszerint *„kultúra-függő, hogy egy ország milyen egyenruhát választ fegyveres testületeinek. A legtöbb ország esetében több száz éves demokratikus hagyomány határozza meg és szabályozza a hatóság megjelenését és arculatát. A funkcionalitásnál és a formatervezésnél fontosabb a hagyomány.*⁵⁰⁵

Bár az idézett szövegrészek a rendőri egyenruháról szólnak, általános érvényűnek tekinthetjük őket. A későbbiekben természetesen a vám- és pénzügyőri egyenruha rövid történetét is bemutatjuk. Előtte azonban még nézzük általában az egyenruhának a szervezeti kultúrában elfoglalt helyét.

4. Az egyenruha, mint a szervezeti kultúra meghatározó eleme

Az előző fejezetben taglalt történeti adalékok talán elég meggyőzően bizonyítják: a szervezeti kultúra legmarkánsabb elemeként nyilvántartott kommunikációban az egyenruhának mind a mai napig hagyományosan erős szerepe van.

A szervezeti kultúra felépítésének talán legismertebb, ún. jéghegy modellje⁵⁰⁶ szerint a szervezet látható, megfigyelhető jellemzői között az egyik leginkább megragadható a kommunikáció.

⁵⁰² Uo. 107–108.

⁵⁰³ Uo. pp. 109–110.

⁵⁰⁴ BORBÉLY Zoltán, KAPY Rezső (szerk.): A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942. 37.

⁵⁰⁵ TÓTH Nikolett Ágnes: Az egyenruha, mint tradíció. *Bonum Publicum*, 2015/3. szám. 48–51.

⁵⁰⁶ SCHEIN, E. H.: *Organizational culture and leadership*, Jossey-Bass, San Francisco, 1985

1. ábra A szervezeti kultúra szintjei Schein ún. jéghegy modellje nyomán⁵⁰⁷

Ha már láthatóságról van szó, akkor a vizualitás erejével ható egyenruha egyértelműen ezek közé a jellemzők közé tartozik. Mint ilyen, kifejezetten feltűnő, amivel a cél éppen az, hogy egyértelmű tájékoztatást adjon. De miről is? Mit üzen az egyenruha? És kinek? Ebben a fejezetben ezekre a kérdésekre keressük a választ.

Még manapság is sokan azért szeretnének hivatásosok lenni, mert úgy gondolják, hogy az egyenruhának tekintélye van. Ez azért bonyolultabb kérdés.

Mindenekelőtt szeretnénk hangsúlyozni, hogy soha nem önmagában az egyenruhának van tekintélye. Sokkal inkább közvetlenül az azt viselő embernek. Közvetve pedig annak a tevékenységnek, amelyet az egyenruhát viselő személy végez. Vagy elvontabban: annak a társadalmi szerepnek, amelyet a szervezet és az annak képviselésében eljáró konkrét szakember betölt. Már ha ennek a szerepnek van egyáltalán tekintélye.

A NAV társadalmi szerepét viszonylag jól körül lehet határolni: „A NAV tevékenysége – annak ellenére, hogy az esetek elsőprő többségében egyáltalán nem látványos – a többi rendészeti szervezethez képest a legnagyobb társadalmi hatást fejtí ki. »A NAV a költségvetési bevételek integrált szervezet általi biztosítása, továbbá a pénzügyi és egyes más bűncselekményeket hatékonyan és eredményesen felderítő bünyügyi szervezetrendszer kialakítása érdekében«⁵⁰ tevékenykedve az államháztartás legmeghatározóbb pénzügyi forrását – a költségvetési bevételek 95%-át – biztosító adó- és vámbefizetéseket koordinálja és ellenőrzi, ezáltal az egész ország finansziális működésének alapjait segít biztosítani. Mindez felfogható a társadalmi szerep határozott megfogalmazásának is.

507

A

kép

forrása:

<https://www.google.com/search?q=j%C3%A9ghegy+modell&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwiPvdGKvP7mAhW6AhAIHfgyAhUQsAR6BAGKEAE&cshid=1578846137312599&biw=1600&bih=757#imgrc=W43QrItoqIapzM>: (Letöltés ideje: 2020. január 29.)

*Hogy ezt a szerepet a NAV hogyan tölti be, az azon múlik, hogy tevékenységét hogyan végzi, illetve ezt hogyan kommunikálja.*⁵⁰⁸

Abban a közösségben, ahol az adott tevékenységet végző szakembert nem fogadják el, nem tisztelik, magának a munkának nincs vagy alacsony a presztízse, ráadhatjuk a kollégákra a legkülönb egyenruhát, attól még nem tisztelik sem őket, sem a szervezetet, melyet képviselnek. Így volt ez annak idején is, amikor a kiegyezés után megalakult az önálló magyar királyi pénzügyőrség.⁵⁰⁹ Mint Dettné Légrády Ilona írja, e testület „a tevékenységét igen nehéz örökség terhe mellett kezdte meg. Fellépését megelőző 17 évben az 1850. október 4. óta bevezetett adórendszer és jövedéki ellenőrzés feladatait osztrák és cseh (tehát idegen) nemzetiségű végrehajtó szolgálatot a K. u. K. Finanzwache tagjai látták el. (Sic!) Abban a szervezetben a magyarok 1848/49 sérelmei miatt nem voltak hajlandók hivatalt vállalni. A Bach-korszakot jellemző kíméletlenség miatt a nép az osztrák pénzügyőröket nemcsak társadalmilag közöcskítette ki, hanem annak sokszor élesen ellen is állt. A magyar alkotmányos élet helyreállítása után a felelős magyar kormány az állam gazdasági életének biztosítása érdekében szükségesnek látta fenntartani az osztrák adórendszert, tehát a jövedékek, fogyasztási adók, illetékek és egyéb közvetett adók beszedését. Ez a feladat várt a Magyar Királyi Pénzügyőr testületre.”⁵¹⁰

A magyar pénzügyőrök örökségének terhét az sem könnyítette, hogy igyekeztek az egyenruhát magyaros motívumokkal ellátni: „Az első szabályzat [...] leírta a legénységi attiladolmányt, (sic!) amely sötétzöld posztóból készült, egyenes gallérja és hajtókája volt, fehér fémgombokkal és egyszerű fekete sujtással díszítették, hátul pedig vitézkötéssel látták el. Az egyenruha további darabjai a szürke köpeny, a szürke magyar nadrág és magyar csizma voltak. Fontos darabja volt az egyenruhának a kanászkalap (süveg) elől Magyarország címerével.”⁵¹¹

⁵⁰⁸ MOLNÁR Katalin: Rendészeti kommunikáció – a média tükrében. Kézikönyv és szemelvénygyűjtemény a rendészeti szakújságíró szakirányú továbbképzési szak hallgatóinak. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. 25.

⁵⁰⁹ Emlékezzünk meg az alapítóról és a dátumról is: Lónyay Menyhért akkori pénzügyminiszter 1867. március 10-én hozta létre az új szervezetet.

⁵¹⁰ DETTNÉ LÉGRÁDY Ilona: A magyar vámtörténet röviden. *Rendvédelmi Füzetek*, 2000, 40. sz. 3–12.

⁵¹¹ SZABÓ Andrea: A Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszere 1867–1947. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, XXVII. évf. (2017) 54. sz. 107–126.

1. kép A magyar királyi pénzügyőrség egyenruhái 1867-ben⁵¹²

Az egyenruha tehát már magyaros volt, ez mégsem szüntette meg a – miként a köznyelv sokszor gúnyosan, de legalábbis bizalmasan nevezi őket – *fináncokkal*⁵¹³ szembeni ellenszenvet. A kiemelt szót ugyanakkor maguk a pénzügyőrök is használták (s használják ma is) foglalkozásuk szinonimájaként. Talán az egyik legismertebb irodalmi példa erre Robert Burns *The Deil's Awa Wi' The Exciseman* (Arany János fordításában: *Az ördög elvitte a fináncot*) című költeménye. (E mű első két sorát választottuk írásunk mottójául.) Robert Burns a nyugat-skóciai Dumfries kis kikötőjében 1789-től hét esztendeig volt vámszemlélsz. Egy vidám testületi összejövetelen felszólították, hogy ő is énekeljen egy vidám dalt, ám a pénzügyőrként is népszerű Burns nem énekelt, hanem a „Jött az ördög hegedűszóval” kezdetű népdal dallamára rögtönözte ezt a költeményt, „amelyben a nép minden fináncsal szembeni ellenszenvé ott van ugyan, de vidámsága elveszi az élet”⁵¹⁴.

A császári fináncok iránti ellenérzés megmagyarázza a magyar társadalom későbbi attitűdjét is a pénzügyőrökkel szemben, különösen annak fényében, hogy a hazai sajtó is gyakran került és kerül az ellendrukker szerepébe.⁵¹⁵ Ugyanakkor további kutatás tárgya

⁵¹² A kép forrása: SZABÓ Andrea: A Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszere 1867–1947. *Rendvédelem-történeti Füzetek* XXVII. évf. (2017) 54. sz. 107–126., II. melléklet

⁵¹³ Finánc: fr→ném, biz 1. a vám- és pénzügyőrség tagja; pénzügyőr 2. pénzügyi tisztviselő. In: BAKOS Ferenc (szerk.): *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986. 263.

⁵¹⁴ KRISTÓ NAGY István: Robert Burns: *Az ördög elvitte a fináncot*. In: *Száz nagyon fontos vers*. Lord Könyvkiadó, Budapest, 1995. 84.

⁵¹⁵ Vö. pl.: a) SUBA László: A pénzügyőrségi sajtó 140 éve. In: CSISZÁR Imre, KÖMÍVES Péter Miklós (szerk.): *Tavaszi Szél 2014 / Spring Wind 2014*. II. kötet. Állam- és jogtudomány, közigazgatás tudomány, had- és rendészettudomány. Doktoranduszok Országos Szövetsége Debrecen, 2014. 554–562.; b) SUBA

lehet az, hogy a világnak egy másik pontján miért és hogyan alakult ki hasonló ellenérzés a pénzügyőrök kapcsán. Feltételezzük, hogy azért, mert a világon egyetlen ember sem szereti, ha a pénzéből mások elvesznek valamennyit. Egyszerűen így vagyunk összerakva: az adózás nem magától értetődő kötelezettség a társadalom nagy része számára, azaz „*nincs »adófizetési ösztön«*. A *»fizessék vagy ne fizessék adót«* kérdése viszonylag új az emberiség történetében, s ezáltal több vonatkozásban is különbözik az együttműködés más fajtáitól”⁵¹⁶. Vagy hogy egy másik szépirodalmi forrást idézzünk, immár ismét magyar nyelvterületről: „*Mert Magyarországon egy baj van, egy óriási nagy baj: Magyarországon az emberek nem szeretnek adót fizetni... Senki sem szeret... én sem*”⁵¹⁷ – mondja a zsarátnoki főügyész a Rokonokban.

A történeti és irodalmi kitérő után azt is meg kell jegyeznünk, hogy egy funkcionálisan alkalmatlan, kényelmetlen, rossz minőségű anyagból készült, igénytelen vagy elnyűtt egyenruha biztosan nem emeli a testület presztízsét. Az ilyen ruha a viselője számára se nem komfortos, se nem praktikus, sőt, kifejezetten kellemetlen, ami bizony meg is látszik rajta. Kétség sem férhet hozzá, hogy mindez természetesen nagyon rossz hatást kelt a civilekben.

Az egyenruhát azonban – legyen az bármilyen esztétikus és funkcionálisan is alkalmas – viselni is tudni kell. Ha a fenti szempontoknak mindenben megfelel, akkor már csak az a kérdés, viselője tudja-e, hogyan illik viselkedni benne. Ha felveszi az egyenruhát, mi az, amit tehet, és mi az, amit nem. Mert az egyenruha bizony korlátoz is.

Az egyenruhának a szervezeti kultúrában több funkciója is van. Egyrészt elválaszt: megkülönbözteti a szakembert a civiltől. Másrészt összeköt: tágabban jelzi a szervezethez, szűkebben pedig annak egy-egy szakterületéhez tartozást. A jelzés egyszerre több irányba hat: mindkét fél számára felismerhetővé teszi a szakembert. Van, hogy ez kívánatos: például az egyenruhát viselő ember látványa biztosságot, bizalmat sugallhat, persze annak, aki ezt társítja hozzá. Az is jó, ha az egyik szakember azonnal felismeri a másikat, az egyenruha alapján egy ismeretlenről is azonnal tudja, hogy ő is kolléga. Máskor épp ellenkezőleg: az egyenruha látványa fenyeget, elrettent, visszatartó erővel bír a rossz szándékú állampolgárok irányába. De az egyenruhának részletesebb tájékoztató szerepe is van: az egyes feladatokhoz különböző funkciójú ruhákat (és a hozzájuk tartozó felszerelést és eszközöket) „rendszeresítenek”. Vannak, amelyek védelmet biztosíthatnak (a rendőrségnél pl. bevetési ruha, helyszínelői védőruha), amelyek esztétikai funkciót tölthetnek be (díszegyenruha), és amelyek praktikusak (láthatósági mellény, illetve a pénzügyőrök sajátos tevékenységéhez, az illegális áruk felkutatásához való kutatókesztyű, kutatómellény, kutatóoverall) stb.

László: Fináncok a sajtóban különböző korokban. In: JÁMBOR Orsolya Ilona et al. (szerk.): A Rendőrákadémiától az egyetemig. Rendészettörténeti tanulmányok, Budapest, 2019. 207–225. <http://www.bm-tt.hu/rtt/assets/letolt/rendtorttan.pdf> (Letöltés ideje: 2020. január 16.)

⁵¹⁶ MÉDER Zsombor Zoltán et al.: Adómorál és adócsalás – társadalmi preferenciák és korlátozott racionalitás. *Közgazdasági Szemle*, 2012. október. 1086–1106.

⁵¹⁷ MÓRICZ Zsigmond: Rokonok. 1933. 20. Magyar Elektronikus Könyvtár. <https://mek.oszk.hu/01100/01150/01150.doc> (Letöltés ideje: 2020. január 16.)

5. Szerep és/vagy funkció? Jelmez és/vagy egyenruha?

A szakemberek a szervezet meghatározott helyén bizonyos funkciót töltenek be, amit szokás szerepnek is nevezni. A szerep kifejezés azonban a színházi szerep terminológiával való hasonlósága révén véleményünk szerint kissé megtévesztő.

A színház a valóság művészi leképeződésével operál, szereplői mintha-figurák: kitaláltak és stilizáltak. Bármilyen valóságghú ábrázolással él is a szerző, a színdarab mégis csak fikció. Ebből következőleg a szerepet professzionális színészek alakítják: eljátsszák ezt vagy azt a figurát. Ehhez többnyire – de nem mindig! – mindenféle eszközök tartoznak: díszletek, kellékek és jelmezek. Ezek hiányában erős jelenléttel és pusztán a kommunikáció erejével is működik a mimikri: az igazi színész szinte pusztán lényével is teljes átélésre képes. Eszköztárának rajta kívül eső, tárgyiasult elemei csak egyértelműsítik, erősítik a hatást. És a fordítottja is igaz: viselhet egy ember bármilyen jelmezt, ha nem annak adekvátan viselkedik, „kilóg a lóláb”, alakítása hiteltelen. Azonban a mégoly hiteles színész alakítása is csupán alkalmi jellegű. Az előadás, amíg magára ölti az éppen adott figura jelmezét, pár óráig tart, majd a színész, akinek a bárkivé való átváltozás a mestersége, visszaváltozik magánemberré.

Persze mondhatjuk erre, hogy a munkaidejében egyenruhát hordó rendészeti szakemberrel is ugyanez történik: amikor szolgálata letelik, leveszi az egyenruháját és hazamegy, megszűnik szakember lenni. Ám pszichológiai kutatások egész sora bizonyítja: ezt a „szerepet” nem lehet egyszerűen letenni. Ez évekre, évtizedekre, szerencsés esetben egy egész életpályára szól, és mindig ugyanaz. Sokszor szinte teljesen elmosódik a határ a személyiség magánemberi és szakemberi minősége között. Míg a színész estéről estére, filmről filmre más és más alakot öltve, s hozzá a szerepet szó szerint betanulva az adott karaktert alakítja, addig a szakember nem „eljátssza” a rendőr, a fogdaőr vagy a vámos „szerepét”, hanem ő maga az. Sőt, kifejezetten nehéz mértéket tartania: képlékeny a határ, hogy foglalkozása mikortól lesz „ártalom”. Fontos kérdés, hogy sikerül-e megőriznie saját személyiségét, vagy az mennyire idomul (esetenként torzul) foglalkozásához, s vajon nem marad-e benne a szerepben otthon, magánemberként is?

Az egyenruhát alkalmazó – hagyományosan többnyire ma is a rendészeti jellegű, a hivatásos jogviszonyt ismerő, ún. egyenruhás állományt (is) foglalkoztató – szervezetek esetében tehát egyáltalán nem átmenetileg felvett, alkalomról alkalomra váltakozó és előre betanult szöveggel ellátott szerepekről beszélhetünk. Hanem egyfajta identitásról, ami a személyiség részévé válva nem játék, hanem nagyon is komoly dolog. Az ehhez tartozó ruha tehát nem tekinthető jelmezeknek, sokkal inkább munkaruhának, amelynek a rendészeti szervezetek esetében csupán sajátos neve az egyenruha. Hogy miért így hívják, arra a szótörténeti fejtegetés során már magyarázatot kaptunk.

Összefoglalva tehát: az egyenruha viselése egyértelművé teszi a külvilág számára, hogy melyik szervezet tagját látják, továbbá jelzi azt is, hogy az egyenruha viselője hivatalos személyként, hivatalos eljárásban fordul kommunikációs partneréhez (az ellenőrzöttökhöz, az ügyfélhez vagy akár saját munkatársához stb.), és mindezt csakis szabályozott keretek között teheti. Buda is ezt erősíti meg, amikor úgy fogalmaz, hogy az egyenruha „általában a szimbolizált viszonylat kötelező betartását írja elő az interakciós partner számára. A rendőri egyenruha birtokosának engedelmességre kell, míg civil ruhában esetleg egy magas rangú rendőrtiszt is csak úgy tud befolyást gyakorolni

valamilyen rendészeti kérdésben, ha előbb azonosítja magát, ha előbb »interpretálja« a viszonyt az interakciós partnereivel.”⁵¹⁸

6. A NAV egyenruhájának kialakulása, története, változásai

Főntebb már szóltunk az önálló magyar pénzügyőrség első egyenruhájáról. Kezdetben, mint láttuk, elsősorban arra törekedtek, hogy az uniformis szembetűnően jelezze: viselője magyar hatóságnak a tagja. Emellett fontosnak tartották, hogy az egyenruhát viselő pénzügyőr ne csorbítsa az egyenruha, ezáltal pedig a testület tekintélyét. „Az 1885-ös egyenruházati és felszerelési szabályzat általános része a pénzügyőrség személyi állománya részére meghatározta a haj, bajusz és szakáll, továbbá az érdemjelek, valamint a gyászfátyol és szemüveg viselésének rendjét is.”⁵¹⁹ „Az 1885-ben szabályozott pénzügyőrségi öltözet főbb darabjai sokáig, kerek hat évtizedig változatlanok maradtak. Ugyanabban az esztendőben vezették be a rangfokozatok végleges elnevezését és jelölését is (a testületben egészen 1946-ig a rangfokozat szót használták annak a fogalomnak a jelölésére, amelyet ma rendfokozatnak nevezünk).”⁵²⁰

Később azonban már gyakorlati szempontok is előtérbe kerültek. „Az I. világháború előtti években a szaksajtóban gyakori panasz volt, hogy a sötét színű szolgálati egyenruha – különösen a határszéli szolgálatban – feltűnő színe miatt alkalmatlan arra, hogy a pénzügyőrök sikeresen vegyék fel a harcot a csempészekkel. 1910-ben a Pénzügyőrségi Szaklapban hosszú cikk foglalkozott azzal, hogy különösen a határszéli szolgálatban menyire célszerűtlen a »fekete« – a szabályzat szerint sötétzöld – zubbony viselése.”⁵²¹ A honvédségi szabást követő egyenruha 1927-től zubbonyból, nadrágból, köpenyből és sapkából állt. Emellett könnyített nyári egyenruhát is kaptak az akkori pénzügyőrök. A zubbony színe, csakúgy, mint a posztónadrágé, tábori zöld volt; az álló galléron elhelyezett paroli színe és alakja nem változott (lásd a 2. képet).⁵²²

⁵¹⁸ BUDA Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. 3. kiad. Animula Kiadó, Budapest, 1986. 109.

⁵¹⁹ SZABÓ Andrea: A Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszere 1867–1947. *Rendvédelem-történeti Füzetek* XXVII. évf. (2017) 54. sz. 107–126.

⁵²⁰ Uo. 114.

⁵²¹ MÉSZÁROS Balázs: A Magyar Királyi Pénzügyőrség egyenruházata és felszerelése 1919–1944. *Rendvédelem-történeti Füzetek* XXVII. évf. (2017) 54. sz. 25–44.

⁵²² Uo. 29.

2. kép Pénzügyőr altisztek belszolgálatban az 1930-as években⁵²³

A II. világháborút követően átmenetileg nem viseltek egyenruhát a pénzügyőrök. A hiányzó egyenruhát „Pénzügyőrség” feliratú nemzeti karszalagokkal pótolták. Az ötvenes évek egyenruháin már mindenben a szovjet hatás érvényesült: a pénzügyőrök zöld, a vámőrök pedig barna, ötgombos, orosz szabású zubbonyt kaptak. A politikai változásokkal összhangban az 1960-as években ezt váltotta fel az elegánsabb, háromgombos angolos vonalvezetés, a két testület egyesítése (1964) után pedig az egységes, szürkés zöld szín, amely lényegében azóta is érvényben van.⁵²⁴ Ami a rendszerváltozás utáni időszakot illeti, szerzőpárosunk pénzügyőr tagjának emlékeiben szürke, illetve zöld ruhadarabokból álló szolgálati egyenruhakészlet él, amely irodai használatra alkalmas volt, az időjárás viszontagságaitól azonban kevésbé védett. A gyakorló tulajdonképpen megfelelt a honvédségi mintának. Sajátos fejlődési utat járt be a múlt század végén a szolgálati sapka divatja: volt tányérsapka, majd baseballsapka, illetve Bocskai (utóbbi kétféle anyagból és színben: szürke, illetve zöld változatban).

7. A jelenlegi szabályozás

A pénzügyőrök hivatali öltözködését a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak Öltözködési Szabályzatáról és a szolgálati igazolványokról, valamint a szolgálati jelvény rendszeresítéséről szóló 44/2013. (X. 8.) NGM rendelet (a továbbiakban: öltözködési szabályzat) szabályozza. Ebből kitűnik, hogy a pénzügyőr hivatás és az egyenruha közé nem lehet egyenlőségjelet tenni, hiszen – az évtizedekkel korábbi szabályozástól eltérően – a pénzügyőrök nem mindig teljesítik szolgálatukat egyenruhában. Mindig az adott feladat határozza meg, hogy polgári ruhát vagy egyenruhát kell-e viselnie a pénzügyőrnek, sőt azt is, hogy az egyenruha-változatok közül

⁵²³ Uo. VI. melléklet

⁵²⁴ A Nemzeti Adó- és Vámhivatal honlapja – Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézet (KEKI) Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum – Múzeumtörténet. <https://www.nav.gov.hu/nav/keki/muzeum/muzeumtortenet/tortenet.html> (Letöltés ideje: 2020. január 20.)

melyiket. Az öltözködési szabályzat szerint az egyenruhás állományba azok a pénzügyőrök tartoznak, akik a szolgálati feladataikat jellemzően egyenruhában látják el; a polgári ruhás állomány tagjai azok a nyomozó hatósági feladatokat ellátó pénzügyőrök, akik a mindennapi szolgálatteljesítést polgári ruházatban látják el; végül akik egyik csoportba sem tartoznak, és szolgálati feladataik során egyenruhát és polgári ruházatot is viselhetnek: ők a vegyesruhás állomány tagjai.⁵²⁵ A viselési alkalom szerint az egyenruházat lehet társasági egyenruha, szolgálati egyenruha vagy gyakorló öltözet.⁵²⁶

Vajon miért van szükség ennyiféle hivatali öltözetre? Mit üzen, milyen szerepet tölt be az egyenruha? Az öltözködési szabályzat szerinti egyenruhás állomány azért teljesíti szolgálatát egyenruhában, mert így azonnal, jól felismerhetően azonosítani lehet. A határátkelőhelyen megkülönböztethető a rendőrtől, a másik utastól, a hatósági állatorvostól stb. Az egyenruhát viselő pénzügyőrrel azonnal tudni lehet, hogy jogosult mindazokra az intézkedésekre, amelyekre a jogszabályok⁵²⁷ felhatalmazzák. Ugyanakkor a vámhatáron ki- vagy belépő személy azt is azonnal észreveheti, hogy ki az, akinek a részére vámáru-nyilatkozatot kell adnia. Hasonlóan az említett szituációhoz, közúti ellenőrzés vagy egy telephely ellenőrzése során már a személyes kommunikáció első pillanatában elkerülhetők az abból adódó félreértések, hogy az állampolgár nem tudja például, miért áll valaki az úttesten, jelezve, hogy az autós húzódjon félre. Képzeljük csak el, hogy valaki, aki egyébként tisztességes hétköznapi polgári ruhát visel, kiáll elénk az úttestre, és kézjelekkel arra kér minket, hogy álljunk félre. Megtennénk? Lehet, hogy segítségre van szüksége, de könnyen lehet az is, hogy miután megálltunk, erőszakkal kényszerít valamire: értékeink vagy akár magának a gépkocsinak az átadására. Nem tudhatjuk, milyen szándéka van az illetőnek, mert az öltözete erről nem informál bennünket. Az egyenruhás rendőrrel, pénzügyőrrel viszont azonnal látni lehet, hogy hivatalos személy, akit a jogszabály felhatalmaz arra, hogy „*a szolgálati feladatok ellátása céljából közutakon, közforgalom számára megnyitott területen személyeket, járműveket – a közúti közlekedés rendjéről szóló jogszabályban meghatározott jelzések alkalmazásával – megállíthat*”.⁵²⁸

Nagyon jól érzékelteti a fentieket egy megtörtént eset: „*A panaszos [...] személygépkocsijával Balatonfüred irányába tartott, amikor [...] egy civil gépkocsi elévágott és annak civil ruhás vezetője kézmozdulatokkal megpróbálta őt megállítani. A panaszos állítása szerint a körülményekből az intézkedő személy rendőri mivoltát nem ismerte fel, illetve a gépkocsiról sem derült ki, hogy rendőrségi jármű, így trükkös lopástól tartva nem állt meg. Személygépkocsijával tovább közlekedett, ennek során azonban az őt követő jármű többször veszélyesen megelőzte, próbálta őt az útról leszorítva hirtelen fékezésekkel, keresztbe fordulással megállásra kényszeríteni. Az*

⁵²⁵ 44/2013. (X. 8.) NGM rendelet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak Öltözködési Szabályzatáról és a szolgálati igazolványokról, valamint a szolgálati jelvény rendszeresítéséről 2.§

⁵²⁶ 44/2013. (X. 8.) NGM rendelet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak Öltözködési Szabályzatáról és a szolgálati igazolványokról, valamint a szolgálati jelvény rendszeresítéséről 11.§ (1) bek.

⁵²⁷ Elsősorban a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (NAV tv.)

⁵²⁸ 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról 36/J.§

előzések alkalmával a civil autó sofőrje folyamatosan mutogatott egy összegyűrt mellényt és azt, hogy álljon meg. A panaszos szerint mivel ez a magatartás többször is a közlekedés biztonságát veszélyeztette, így még kevésbé gondolta, hogy vele szemben rendőri intézkedés történik. [...] A panaszos ekkor megállt a parkolóban, ahova a civil jármű is követte, annak vezetője kiszállva az autóból számonkérő hangon kérdezte, hogy »mit képzelsz magad, hogy három autót megelőz ott, ahol csak ötvennel lehet menni?« Felszólította a panaszost, hogy adja át az igazolványát, illetve, hogy várja meg a kikerülő rendőröket, akiket időközben ő hívott. Panaszos erre megkérdezte, hogy »Ön kicsoda és milyen alapon követ el közúti veszélyeztetés büntetést ellenem?« Az intézkedő civil ruhás rendőr közölte, hogy panaszos »nem állt meg az ő jelzéseire«, majd felvette a sárga (elől POLICE, hátul RENDŐRSÉG) feliratú mellényt és ismételten igazolásra szólította fel panaszost. A panaszos nem adta át iratait, és közölte, hogy »amíg nem igazolja magát, addig ő a számomra egy senki«. A civil ruhás személy erre közölte, hogy »mivel megtagadta a rendőri igazoltatást, ezért előállítására fog sor kerülni.«⁵²⁹

Hozzáteesszük, hogy a rendőrség nagyon helyesen közzéteszi a honlapján, hogy az intézkedő egyenruhás rendőrnek hogyan néz ki a szabályosan viselt egyenruhája.⁵³⁰ A NAV honlapján⁵³¹ ellenben nem találunk hasonló tartalmat. Pedig erre már csak azért is szükség lenne, mivel mind a szolgálati, mind pedig a gyakorló egyenruhának több változata létezik, ráadásul a jelenlegi egyenruhát nem is olyan régen, 2013-ban rendszeresítették. A változás nem csupán a Vám- és Pénzügyőrség Nemzeti Adó- és Vámhivatalba történő integrálását jelzi, de szembeűnő az egyenruha, különösen a nadrág kinézete alapján is, melynek a 4. képen látható változata váltotta fel a 3. képen látható szolgálati nadrágot is (lásd a 3. és 4. képeket).

⁵²⁹ Az országos rendőr-főkapitány 2008. augusztus 21-én kelt 27232/2008. RP. számú határozata alapvető jogot sértő rendőri intézkedés elleni panasz elbírálása tárgyában. http://www.police.hu/sites/default/files/orfk_27232_2008_frp_054_2008.pdf (Letöltés ideje: 2020. január 24.)

⁵³⁰ A rendőr egyenruha változatai. <http://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendor-egyenruha-valtozatai> (Letöltés ideje: 2020. január 24.)

⁵³¹ Forrás: <https://www.nav.gov.hu/> (Letöltés: 2020. január 12.)

3. kép Pénzügyőr szolgálati egyenruha 2007-ben⁵³²

4. kép Pénzügyőr gyakorló egyenruhában 2019-ben⁵³³

Az egyenruha állapota szintén nagyon beszédes. Az öltözködési szabályzatban nem véletlenül olvashatjuk, hogy „a pénzügyőr köteles az egyenruházatát mindig olyan állapotban tartani és azt úgy viselni, hogy az a szolgálati követelményeknek és előírásoknak megfelelően, valamint ne sértse a NAV tekintélyét.”⁵³⁴

Az egyenruha állapotára más szervezetenél is és már jó száz évvel ezelőtt is figyelmet fordítottak. „1923-ban RAKOVSKY magyar királyi belügyminiszter új egyenruházati szabályzatot készíttetett, jelezve hogy a rendőr tisztviselői, tiszti tanfolyamra felvett hallgatókat, vagy a próbaszolgálaton lévő segédfogalmazókat és segédfelügyelőket is hivatalból folyamatosan kívánja egyenruha darabokkal ellátni, és azok akik korábban valamely önkormányzati rendőrségnél saját egyenruhával rendelkeztek az előírásnak megfelelően a viselésük előtt kötelesek voltak átalakíttatni. Az egységesítés szigorúra jellemző volt, hogy a miniszter rendelete már nemcsak az egyenruha viselés szabályát megsértőket fenyegette felelősségre vonással, hanem azok előjárói is, így a parancsnoki felelősség kérdése az egyenruha viselés szabályainak tekintetében rendeleti szinten rögzítésre kerül.”⁵³⁵

Ami napjaink öltözködési szabályzatát illeti: a pénzügyőr közvetlen vezetője rendszeresen köteles ellenőrizni az egyenruházati termékek, felszerelési tárgyak meglétét,

⁵³² A kép forrása: A 140 éves Vám- és Pénzügyőrség emlékalbuma 1867–2007. VIVA Média Holding. CD-fotómelléklet. Fotó: Láng-Miticzky András

⁵³³ A kép forrása: A Nemzeti Adó- és Vámhivatal honlapja. Jelentkezz pénzügyőrnek! <https://nav.gov.hu/nav/jelentkezzpenzugyornek> (Letöltés ideje: 2020. január 24.)

⁵³⁴ 44/2013. (X. 8.) NGM rendelet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak Öltözködési Szabályzatáról és a szolgálati igazolványokról, valamint a szolgálati jelvény rendszeresítéséről 8.§ (3) bek.

⁵³⁵ SÁGI Zoltán: Egyenruha, mint tradíció a magyar rendőrségnél. *Rendvédelem-történeti Füzetek. A rendvédelmi szakképzés története* XIII. évf. (2007) 16. sz. 107–112. https://epa.oszk.hu/02100/02176/00002/pdf/RTF_16_107-112.pdf (Letöltés ideje: 2020. január 29.)

illetve az öltözködési előírások betartását. Évente egyszer egyenruházati szemlét is kell tartani, amelyről jegyzőkönyvet kell felvenni.⁵³⁶

Az egyenruha mellett érdemes szót ejteni a *testmódosítások* (a tetoválás és a pirszing) kérdéséről is. A kutatások szerint „*a különböző testmódosító eljárások népszerűsége az elmúlt évtizedben a fogyasztói társadalomnak köszönhetően megnőtt, és ez a fajta népszerűség nemcsak a tetoválások számában mutatkozik meg, hanem abban is, hogy viselésük szociális státusztól függetlenné vált*”.⁵³⁷ Magunk is egyre több tetoválást láthatunk embertársainkon, ráadásul ma már – ellentétben a tíz-tizenöt évvel ezelőtti gyakorlattal – a kutatók nem csupán szubkulturák tagjai között tudnak e téren vizsgálatokat végezni, hanem szinte a teljes népesség körében. A korábbiakkal szemben ma már a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál érvényes felvételi követelmények sem zárják ki a tetoválás viselését. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a társadalomban van ellenérzés e testmódosítással szemben; az egyik kutatás szerint „*a látható helyen történő testmódosított személyt kevésbé találják alkalmasnak olyan értékesítői munkára, ami megköveteli a személyes kapcsolattartást az ügyféllel*”.⁵³⁸ A magunk részéről – bár semmilyen szabály nem tiltja – az egyenruha által nem takart tetoválást nem tartjuk összeegyeztethetőnek a kulturált megjelenéssel. Ezt az álláspontot nyilván sokan vitathatják, ám azon nem szabad csodálkozni egyetlen egyenruhásnak sem, ha a látható helyen viselt tetoválása miatt az eljárása során konfliktusba keveredik – akár azért, mert az állampolgár nem veszi őt elég komolyan, akár azért, mert a kommunikáció az eljárásról áterelődik a tetoválás tényére vagy tartalmára. Mert nyilván az sem mindegy, mit ábrázol a testfestés.

De miért fontos a rendezett külső megjelenés – azon túl, hogy előírja a szabályzat (és remélhetőleg saját igényességünk is efelé irányít bennünket)? Az emberek a másik embert elsősorban a külseje alapján, illetve az első néhány másodpercben szerzett benyomás alapján ítélik meg. Az előbbi az úgynevezett *holdudvarhatás*: e jelenség kutatása során arra jutottak, hogy „*az ítézők feltételezték, a vonzó emberek még az olyan, a külső megjelenéstől független tulajdonságok esetében is fölényben vannak, mint az intelligencia. [...] A jó külsejű embereket [...] kevésbé szigorúan bírálják el, ha valamilyen szabálysértést követnek el, mint az előnytelen külsejű embereket*”.⁵³⁹ Az első benyomás elsöprő hatását, vagyis azt, hogy „*az elsőnek kapott információnak aránytalanul nagyobb hatása van az ítéletekre*”⁵⁴⁰, a pszichológia *elsőbbségi hatás*

⁵³⁶ 44/2013. (X. 8.) NGM rendelet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak Öltözködési Szabályzatáról és a szolgálati igazolványokról, valamint a szolgálati jelvény rendszeresítéséről 9.§

⁵³⁷ FALLAH Nóra, OROSZ Gábor: Szituatív és egyéni tényezők hatása egy testmódosított munkatárs megítélésére. *Pszichológia* 2014/3. 225–238.

⁵³⁸ Uo. 236.

⁵³⁹ FORGÁCS József: A társas érintkezés pszichológiája. 18. kiad. Kairosz, H.n., é. n., 80–81. A holdudvarhatást az ügyfelek is jól ismerik. A szerzőpáros egyik tagja maga is pénzügyőr, és tizenhárom évig dolgozott a gyakorlatban. Nemegyszer tapasztalta, hogy egyes gazdálkodók láthatóan nagy gonddal válogatták meg vámügyintézőként dolgozó munkatársaikat: sokszor jelent meg a – jellemzően férfi vámosokkal teli – vámhivatalban csinos fiatal hölgy, lehetőleg feltűnő idomokkal és mély dekoltázzsal. Megjegyzendő, hogy abban az időben (a 90-es években) mindennapos volt kereskedelmi áruforgalomban is – a mai zömmel elektronikus kapcsolattartás helyett – az importőrök képviselői és a vámosok közötti közvetlen, személyes kommunikáció.

⁵⁴⁰ Uo.

elnevezéssel illeti. Gondoljunk csak arra, hogy ha egy új oktatót ismerünk meg, a legelső órán, amint belép az ajtón, kialakul bennünk róla egy igen nehezen megváltoztatható kép: lassan jött be vagy beviharzott, kócos volt vagy jólfésült, szigorú vagy vidám volt az arckifejezése, letette vagy lecsapta az asztalra a dolgait, stb. És persze az is hat ránk, hogy milyen ruházatot viselt...

Ha már – nyilván nem véletlenül, hisz mindketten tanárok vagyunk – egy oktatási szituációval példálóztunk, talán érdemes néhány szót szólni a hallgatókról is. A Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszékén tanuló tisztjelöltek nem formaruhát hordanak, mint a többi nappali tagozatos egyetemi hallgató – és ez már a rendőrtisztai főiskolai képzés időszakában is így volt, gyakorlatilag a kezdetektől –, hanem azt az egyenruhát, amelyet majd szolgálatba lépve is viselni fognak. Tapasztalataink szerint ennek a ténynek nevelő, a pályára szocializáló hatása elvitathatatlan. Ennek illusztrálására ide illik egy 2007-ből származó történet. Egy kollégánk 2007-ben az Instituto Superior Ciencias Policiais e Segurança Interna elnevezésű lisszaboni rendőrtisztképző egyetemen töltött tanulmányúton tapasztalta a következőt. A mi hallgatóinkhoz hasonlóan civil, azaz korábbi hivatásos múlttal nem rendelkező felnőtt tanulók a képzés során mindvégig azt a hivatali egyenruhát viselték, amelyet majd a végzésük utáni munkába állásukkor is fognak. Az ebédlőben pedig a portugál társadalomban magas presztízst élvező tisztekre is jellemző szigorú etikett szerint étkeztek, beleértve a gyümölcs késsel és villával való elfogyasztását is. Láthatólag mindez a legkisebb gondot sem okozta nekik, mert nyilván a képzés legelején megtanulták. Jó gyakorlatnak tartjuk ezt az iskolai szocializációra – persze példánkban nem véletlenül szerepel egy magas társadalmi elfogadottságú szervezet.

Összegzés

Hogy a jövő mit hoz a NAV-nál (de más szervezeteknél is) az egyenruha-viselés terén, azt megjósolni nem tudjuk, de nem is szeretnénk. Mindenesetre amíg a hivatásos állomány tagjai a jogszabályokban előírt egyenruhát hordják, az ezzel kapcsolatos előírásoknak meg kell tudniuk felelni. Erre pedig fel kell készíteni őket. Hol máshol történjék ez, ha nem a képző intézményekben?

Ahhoz azonban, hogy a hivatásos szerephez illő viselkedés is rendben legyen, tisztában kell lenni az ennek részleteit alkotó kommunikáció csínjával-bínjával is, beleértve a harmadlagos vagy szimbolikus kommunikatív eszközök ismeretét és tudatos, magas színvonalú használatát. Ennek részeként ezúttal az egyenruha, mint a leglátványosabb hordozófelület volt vizsgálódásunk tárgya. Bízunk benne, hogy az itt közre adott gondolatainkat, a múltat és a jelen gyakorlatát bemutató írásunk minden érintett számára érdekes és hasznos lesz.

Irodalomjegyzék:

- [1] A 140 éves Vám- és Pénzügyőrség emlékalbuma 1867–2007. VIVA Média Holding. CD-fotómelléklet. Fotó: Láng-Miticzky András
- [2] BAKOS Ferenc (szerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986
- [3] BORBÉLY Zoltán, KAPY Rezső (szerk.): A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942
- [4] BUDA Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. 3. kiad. Animula Kiadó, Budapest, 1986
- [5] DETTNÉ LÉGRÁDY Ilona: A magyar vámtörténet röviden. *Rendvédelmi Füzetek*, 2000, 40. sz., pp. 3–12.
- [6] FALLAH Nóra, OROSZ Gábor: Szituatív és egyéni tényezők hatása egy testmódosított munkatárs megítélésére. *Pszichológia*, 2014/3., pp. 225–238.
- [7] FORGÁCS József: A társas érintkezés pszichológiája. 18. kiad. Kairosz, H.n., é. n.
- [8] KRISTÓ NAGY István: Robert Burns: Az ördög elvitte a fináncot. In: Száz nagyon fontos vers. Budapest, Lord Könyvkiadó, pp. 82–85.
- [9] MÉDER Zsombor Zoltán et al.: Adómorál és adócsalás – társadalmi preferenciák és korlátozott racionalitás. *Közgazdasági Szemle*, 2012. október, pp. 1086–1106.
- [10] MÉSZÁROS Balázs: A Magyar Királyi Pénzügyőrség egyenruházata és felszerelése 1919–1944. *Rendvédelem-történeti Füzetek XXVII. évf.* (2017) 54. sz., pp. 25–44. DOI: [10.31627/rtf.xxvii.2017.54n.25-44p](https://doi.org/10.31627/rtf.xxvii.2017.54n.25-44p)
- [11] MOLNÁR Katalin: *Kommunikáció a rendvédelmi munkában*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001
- [12] MOLNÁR Katalin: A rendészeti kommunikációs képzés jelene és jövője. I. rész: *Magyar Rendészet* 2008/4. szám, pp. 74–93.
- [13] MOLNÁR Katalin: A rendészeti kommunikációs képzés jelene és jövője. II. rész: *Magyar Rendészet* 2009/1–2. szám, pp. 109–119.
- [14] MOLNÁR Katalin: Rendészeti kommunikáció – a média tükrében. Kézikönyv és szemelvénygyűjtemény a rendészeti szakújságíró szakirányú továbbképzési szak hallgatóinak. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018
- [15] MÓRICZ Zsigmond: Rokonok. Magyar Elektronikus Könyvtár. <https://mek.oszk.hu/01100/01150/01150.doc> (Letöltés: 2020. 01. 16.)
- [16] SÁGI Zoltán: Egyenruha, mint tradíció a magyar rendőrségnél. *Rendvédelem-történeti Füzetek. A rendvédelmi szakképzés története XIII. évf.* (2007) 16. sz. pp. 107–112. https://epa.oszk.hu/02100/02176/00002/pdf/RTF_16_107-112.pdf (Letöltés: 2020. 01. 29.)
- [17] SCHEIN, E. H.: *Organizational culture and leadership*, Jossey-Bass, San Francisco, 1985
- [18] SUBA László: A pénzügyőrségi sajtó 140 éve. In: CSISZÁR Imre, KÓMÍVES Péter Miklós (szerk.): Tavasz Szél 2014 / Spring Wind 2014. II. kötet Állam- és jogtudomány, közigazgatás tudomány, had- és rendészettudomány. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Debrecen, 2014, pp. 554–562.
- [19] SUBA László (2019): Fináncok a sajtóban különböző korokban. In: JÁMBOR Orsolya Ilona et al. (szerk.): A Rendőrákadémiától az egyetemig.

- Rendészettörténeti tanulmányok, Budapest, 2019, pp. 207–225. <http://www.bm-tt.hu/rtt/assets/letolt/rendtorttan.pdf> (Letöltés: 2020. 01. 16.)
- [20] SZABÓ Andrea: A Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszere 1867–1947. *Rendvédelem-történeti Füzetek* XXVII. évf. (2017) 54. sz., pp. 107–126. DOI: [10.31627/rtf.xxvii.2017.54n.107-126p](https://doi.org/10.31627/rtf.xxvii.2017.54n.107-126p)
- [21] TÓTH Nikolett Ágnes: Az egyenruha mint tradíció. *Bonum Publicum*, 2015/3. szám, pp. 48–51.
- [22] ZAICZ Gábor (főszerk.): Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete. A magyar nyelv kézikönyvei XII. Sorozatszerkesztő: Kiss Gábor, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006

Internetes források:

- [23] A Nemzeti Adó- és Vámhivatal honlapja – Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézet (KEKI) Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum – Múzeumtörténet. Forrás: <https://www.nav.gov.hu/nav/keki/muzeum/muzeumtortenet/tortenet.html> (Letöltés: 2020. 01. 20.)
- [24] A rendőr egyenruha változatai. <http://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendor-egyenruha-valtozatai> (Letöltés: 2020. 01. 24.)
- [25] <https://www.nav.gov.hu/> (Letöltés: 2020. 01. 12.)
- [26] A Nemzeti Adó- és Vámhivatal honlapja. Jelentkezz pénzügyőrnek! <https://nav.gov.hu/nav/jelentkezzpenzugyornek> (Letöltés: 2020. 01. 24.)
- [27] íAz országos rendőrfőkapitány 2008. augusztus 21-én kelt 27232/2008. RP. számú határozata alapvető jogot sértő rendőri intézkedés elleni panasz elbírálása tárgyában. http://www.police.hu/sites/default/files/orfk_27232_2008_frp_054_2008.pdf (Letöltés: 2020. 01. 24.)

Jogszabályok:

- [28] 44/2013. (X. 8.) NGM rendelet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak Öltözködési Szabályzatáról és a szolgálati igazolványokról, valamint a szolgálati jelvény rendszeresítéséről
- [29] A Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (NAV tv.)

Lektor:

Szakács Gábor Dr. CSc. ny. egyetemi docens